

NAZIV PROGRAMSKOG ZADATKA

PROGRAM 16. УНАПРЕЂЕЊЕ МЕРА ПРЕВЕНЦИЈЕ И ЕДУКАЦИЈА У ЦИЉУ СМАЊЕЊА ПОЛНОПРЕНОСИВИХ БОЛЕСТИ

NOSILAC PROGRAMSKOG ZADATKA (NAZIV I SEDIŠTE, ODGOVORNO LICE):

Zavod za javno zdravlje Sombor, Vojvođanska 47, 25000
Prim.mr sci.med. dr Dragoslava Čubrilo, Tel. +381 25 418 222
E-mail:direktor@zzjzsombor.org

PODACI O KOORDINATORIMA PROGRAMSKOG ZADATKA

dr Tatjana Medić, Centar za prevenciju i kontrolu bolesti
tel 063468023, E-mail: nezarazne@zzjzsombor.org

Centar za kontrolu i prevenciju bolesti Zavoda za javno zdravlje Sombor sprovodi aktivnosti na unapređenju zdravlja i prevenciji oboljenja u cilju smanjenja polno-prenosivih bolesti. U toku juna meseca održano je predavanje u SŠ "Sveti Sava" u Somboru. Cilj aktivnosti je informisanje, sticanje znanja i podizaanje nivoa svesti o značaju prevencije PPB.

U okviru ovog programskog zadatka Zavod za javno zdravlje Sombor, u skladu sa planom, sproveo je sledeće aktivnosti:

Dana 02.12.2024 godine održano je predavanje u Kancelariji za mlade u Somboru. Predavanja su posvećena obeležavanju 1 decembra – Svetski dan borbe protiv HIV/AIDS-a. Edukacija je održana sa ciljem podizanja nivoa svesti o značaju ovog problema kroz pitanja, odgovore i aktivan razgovor.

1. decembar - Svetski dan borbe protiv HIV/AIDS

ISPRAVNIM PUTEM (TAKE THE RIGHTS PATH)

Povodom Svetskog AIDS dana, 1. decembra, pod sloganom ovogodišnje kampanje „**Ispravnim putem**“ UNAIDS naglašava poziv na akciju da se zaštiti zdravlje svih, kao i prava svake osobe. Sa ljudskim pravima u centru i angažovanim zajednicama, svet može da okonča pandemiju AIDS-a kao pretnju po javno zdravlje do 2030. godine.

Značajan napredak koji je postignut u odgovoru na pandemiju uzrokovanu HIV-om direktno je povezan sa napretkom u zaštiti ljudskih prava. Zauzvrat, napredak ostvaren kroz odgovor na HIV/AIDS podstakao je širi napredak u ostvarivanju prava na zdravlje i jačanju zdravstvenih sistema.

Zaustavljanje AIDS kao pretnje po javno zdravlje, zahteva da dosegne i angažujemo sve koji žive sa HIV-om, koji su pod rizikom ili su pogođeni HIV-om – posebno ljude koji su najviše isključeni i marginalizovani. Rodna ravnopravnost je suštinski element pristupa koji je zasnovan na ljudskim pravima. Prihvatanje, poštovanje i briga za osobe koje žive sa HIV-om, koje su pod rizikom ili su pogođene HIV-om su od vitalnog značaja.

Podržavanje Deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima i podsticanje uključivanja svih zajednica su od suštinskog značaja za okončanje pandemije AIDS-a. Prepoznata je hitna potreba da se razviju pristupi koji podržavaju prava svake osobe.

Epidemiološka situacija u svetu i Evropi

Pandemija uzrokovana HIV-om je i dalje javnozdravstveni globalni izazov, koja je do kraja 2023. godine preme procenama UNAIDS-a odnela više od 42 miliona života, dok je 88,4 miliona ljudi bilo inficirano HIV-om. Procenjeno je da je na kraju 2023. godine 39,9 miliona ljudi živelo sa HIV-om. Iste godine 630.000 ljudi u svetu je umrlo od uzroka povezanih sa HIV infekcijom (51% manje nego 2010. godine kada je umrlo 1,3 miliona, ali još uvek daleko od cilja za 2025. godinu – manje od 250.000 smrtnih ishoda). Tokom 2023. godine 1,3 miliona ljudi je novoinficirano HIV-om, što je redukcija za 39% u odnosu na 2,1 miliona u 2010. godini, ali je daleko od cilja za 2025. godinu – manje od 370.000 novih HIV infekcija. Među decom registrovana je redukcija novih HIV infekcija za 60% u poređenju sa 2010. godinom (120.000 prema 300.000), ali je taj napredak zaustavljen u poslednjih nekoliko godina.

Međutim, sa sve većim pristupom efikasnoj prevenciji, dijagnostici, lečenju i nezi osoba inficiranih HIV-om, uključujući i prevenciju i lečenje infekcija koje se javljaju usled narušenog imunološkog sistema, HIV infekcija je postala hronično zdravstveno stanje koje omogućava ljudima koji žive sa HIV-om da vode dug i produktivan život.

U cilju eliminacije HIV infekcije kao javnozdravstvenog problema potrebno je da, u svakoj zemlji do 2025. godine, 95% svih osoba inficiranih HIV-om bude dijagnostikovano, zatim da 95% dijagnostikovanih osoba inficiranih HIV-om bude na lečenju antiretrovirusnim lekovima (ART) i da 95% osoba na lečenju ima nemerljivu količinu virusa u krvi. U 2023. godini ovi pokazatelji su bili 86% – 89% – 93% na globalnom nivou. U odnosu na ukupan broj osoba koje žive s HIV-om u svetu (39,9 miliona) krajem 2023. godine 86% je bilo dijagnostikovano (5,4 miliona osoba u svetu nije znalo da je inficirano HIV-om), 77% je bilo na ART, dok je 72% imalo uspešnu kontrolu virusa bez rizika da zaraze druge osobe.

U skladu sa preporukama SZO od 2016. godine ART treba započeti čim se HIV infekcija dijagnostikuje, najbolje u ranom stadijumu infekcije, da bi efekti terapije bili ne samo dobrobit za osobe inficirane HIV-om, već i da bi se redukovao prenos HIV-a na druge osobe. U 2023. godini 77% odraslih i samo 57% dece dobi do 14 godina koja žive sa HIV-om u svetu je primalo doživotnu antiretrovirusnu terapiju (30,7 miliona osoba sa dijagnostikovanom HIV infekcijom svih uzrasta tj. skoro četiri puta više u odnosu na 7,7 miliona u 2010. godini, pri čemu je cilj za 2025. godinu 34 miliona). Velika većina (84%) trudnica i dojlja koje žive sa HIV-om je bila na ART tokom 2023, koja ne samo da štiti njihovo zdravlje, već obezbeđuje i sprečavanje prenosa HIV-a na njihove bebe.

SZO definiše ključne populacije kao osobe u populacijama koje imaju povećan rizik od inficiranja HIV-om u svim zemljama i regionima. Medijana prevalencije HIV infekcije među osobama uzrasta 15-49 godina je bila 0,8% na globalnom nivou u 2023. godini. S druge strane, medijana prevalencije HIV infekcije je bila za 7,7% viša među muškarcima koji imaju seks sa muškarcima, za 9,2% viša među transrodnim osobama, za 5% viša među osobama koje injektiraju droge, za 3% viša među osobama koje se bave seks radom i za 1,3% viša među osobama u zatvorima. Ključne populacije pod rizikom činile su 55% svih novih HIV infekcija širom sveta u 2023. godini u poređenju sa 45% u 2010. godini.

Prema procenama UNAIDS-a u regionu Evrope i severne Amerike je 4,4 miliona osoba živelo sa HIV-om krajem 2023, dok je bilo 196.000 novih HIV infekcija (140.000 u regionu istočne Evrope i centralne Azije) i 57.000 umrlih od AIDS-a (44.000 u regionu istočne Evrope i centralne Azije) u 2023. godini. Procenjuje se da od 3 miliona osoba koje su živеле sa HIV-om u regionu Evrope krajem 2022. svaka četvrta osoba nije znala da je inficirana ovim virusom. Svaka druga osoba inficirana HIV-om u Evropi dijagnostikovana je u kasnoj fazi infekcije, kada je imunološki sistem već značajno oštećen.

Procene ukazuju da je 2022. godine u Evropi bilo 118.000 novo inficiranih osoba, dok je cilj za 2025. godinu 21.000 novih HIV infekcija. Ovo je pokazatelj da je potrebno unaprediti strategije testiranja u cilju ranog dijagnostikovanja HIV infekcije, kao i druge preventivne strategije, kao što je preekspoziciona zaštita lekovima osoba sa rizičnim ponašanjem. Rano dijagnostikovanje je važno jer omogućava ljudima da ranije započnu lečenje HIV infekcije, što zauzvrat povećava njihove šanse za dug i produktivan život i sprečava dalji prenos na druge osobe.

Epidemiološka situacija u Srbiji

Prema podacima Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut” od početka epidemije, 1985. godine, zaključno sa 25. novembrom 2024. godine, u Republici Srbiji su registrovane 4903 osobe inficirane HIV-om, od kojih je 2251 osoba obolela od AIDS-a, dok je 1225 osoba inficiranih HIV-om umrlo od AIDS-a, a još 147 osoba inficiranih HIV-om je umrlo od bolesti ili stanja koja nisu povezana sa HIV infekcijom. Kao i ranijih godina i ove godine seksualni put prenosa je dominantan (97% svih slučajeva registrovanih tokom 2024. godine s poznatim načinom transmisije), posebno nezaštićeni analni seksualni odnosi među muškarcima, među novootkrivenim osobama inficiranim HIV-om (74%). Među prijavljenim dijagnostikovanim HIV pozitivnim osobama u periodu januar–novembar 2024. godine bilo je 15 puta više muškaraca u odnosu na žene.

Najveći broj novodijagnostikovanih osoba inficiranih HIV-om je uzrasta 20–49 godina (77% u 2023. godini). Međutim, od 2002. godine registruje se veće učešće mladih uzrasta 15–29 godina među novodijagnostikovanim slučajevima HIV infekcije (47% u 2008, 37% u 2010. i 29% u 2023. godini u odnosu na 22% u 2002. godini).

U odnosu na period 1985–1992. godine kada je 60–90% svih novodijagnostikovanih osoba inficiranih HIV-om na godišnjem nivou bilo iz populacije osoba koje injektiraju droge, od 2008. godine taj udeo je ispod 10% (u 2023. godini registrovana su tri slučaja HIV infekcije među OKID tj. 2%). S druge strane, počev od 2012. godine većina novodijagnostikovanih osoba u našoj zemlji je inficirana HIV-om seksualnim putem (seksualni odnos bez kondoma), preko 90%. Pod najvećim rizikom su muškarci koji imaju analne seksualne odnose bez kondoma sa drugim muškarcima (polovina do preko 4/5 svih novootkrivenih osoba inficiranih HIV-om na godišnjem nivou, počev od 2008. godine).

U periodu 2005–2023. godine registrovano je 16 dece mlađe od 14 godina, kojima su HIV prenele majke koje nisu znale da su inficirane HIV-om tokom trudnoće, porođaja ili u periodu dojenja, što je značajna redukcija u poređenju sa periodom 1993–2004. kada je registrovano 28 slučajeva. U 2017, 2018, 2020, 2022. i 2023. godini nije registrovan nijedan slučaj prenosa HIV infekcije sa majke na dete, dok su u 2019. godini registrovana dva slučaja, a u 2021. jedan slučaj. U periodu 2005–2023. godine rođeno je više od 45 zdrave dece koja nisu inficirana HIV-om od HIV pozitivnih majki koje su bile na strateški prepoznatom programu prevencije prenosa HIV-a sa majke na dete.

Prema zvanično dostupnim podacima u Srbiji je krajem 2023. godine živelo 3427 osoba kojima je dijagnostikovana HIV infekcija, a procenjuje se da u našoj zemlji 570 osoba, do maksimalno 1200 osoba, nije znalo da je inficirano HIV-om. Znajući da HIV infekcija može dugi niz godina proticati bez ikakvih znakova i simptoma, jedini način da se otkrije HIV infekcija je da se osoba koja je imala neki rizik testira na HIV. Svako testiranje na HIV treba da bude dobrovoljno i poverljivo, uz obavezno savetovanje pre i posle testiranja, a u cilju pružanja pravih i stručnih informacija potrebnih klijentu da donese odluku da li je pravi trenutak za testiranje, ali i da prepozna stvarni rizik tj. rizično ponašanje koje je praktikovao ili koje i dalje upražnjava, i da identifikuje lične mogućnosti za sprečavanje inficiranja HIV-om u budućnosti. S druge strane, HIV pozitivne osobe imaju mogućnost da odmah po dijagnostikovanju započnu lečenje HIV infekcije koje daje odlične rezultate, kako u svetu tako i u našoj zemlji. Zahvaljujući terapiji HIV infekcija je hronično stanje sa kojim se može kvalitetno i dugo živeti, ali samo ukoliko se pravovremenim i adekvatnim lečenjem kontroliše replikacija HIV-a.

Dobrovoljno, poverljivo ili anonimno savetovanje i testiranje na HIV i virusne hepatitise B i C je besplatno i dostupno je bez lekarskog uputa svakoj zainteresovanoj osobi koja je imala neki rizik u skorijoj ili daljoj prošlosti, tokom cele godine u svakom institutu/zavodu za javno zdravlje na teritoriji Republike Srbije, kao i u Zavodu za zaštitu zdravlja studenata u Beogradu. U okviru preventivnog programa koji sprovodi Ministarstvo zdravlja u partnerstvu sa sedam udruženja (Asocijacija Duga, JAZAS, Prevent, Potent, Asocijacija zdravstvenih medijatorki, TOC i USOP u partnerstvu sa udruženjima AID+, Crvena linija i Stav+) dobrovoljno, anonimno savetovanje i testiranje na HIV i druge infekcije je besplatno i dostupno osobama iz ključnih populacija pod povećanim rizikom (muškarci koji imaju seks s muškarcima, osobe koje se bave seks radom i osobe koje injektiraju droge) u prostorijama udruženja i u mobilnim jedinicama u Beogradu, Novom Sadu, Nišu, Kragujevcu i drugim gradovima. Pored preventivnog programa pružaju se i različiti vidovi podrške osobama koje su inficirane HIV-om.

U okviru Centra za kontrolu i prevenciju bolesti Zavoda za javno zdravlje Sombor, postoji i savetovalište za HIV i virusne hepatitise koje je dobrovoljno, poverljivo i besplatno.